

ВІДГУК офіційного опонента
на дисертаційну роботу Буяновської Лесі Юріївни
«Геодемографічний аналіз Одеського регіону в умовах
зміни адміністративно-територіального устрою»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 106 - Географія, галузь знань 10 - Природничі науки.

1. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з державними і галузевими науковими програмами, планами, темами.

Дослідження географії населення в Україні за окремими регіонами особливо актуальне в останню третину століття, коли геодемографічна ситуація в нашій державі кардинально змінилася. Характерною особливістю природного руху населення України впродовж 1960 – 1990 років був приріст при помітному його скороченні, а з 1991 р. Україну охопила депопуляція населення. Про важливість цієї проблеми свідчить той факт, що були Парламентські слухання на тему «Демографічна криза в Україні: її причини та наслідки». Змінилася й ситуація з причинами, напрямками, масштабами міграцій населення. Необхідність дослідження систем розселення і регулювання просторових особливостей та динаміки демографічних і міграційних процесів в Україні на регіональному рівні стала нагальною потребою суспільства.

Глибока демографічна криза як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівнях, необхідність вирішення цілої низки проблем, пов'язаних з пошуками шляхів покращення геодемографічної ситуації, посилює актуальність глибокого осмислення особливостей геодемографічних процесів та їх територіальної диференціації в межах окремих регіонів. Переважання в наукових дослідженнях аналізу «ситуацій» як статичних станів соціально-демографічних явищ актуалізує необхідність їх дослідження з позицій динамічних підходів, розробки принципово нових концепцій, зокрема

концепції геодемографічного процесу. Систематичне скорочення населення, недосконалість у розробці та проведенні демографічної політики, як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях потребує ретельного вивчення та аналізу головних тенденцій геодемографічного розвитку країни та окремих її регіонів. Це зумовлює актуальність даного дисертаційного дослідження.

Дисертаційне дослідження виконане на кафедрі економічної та соціальної географії і туризму Одеського національного університету імені Іллі Мечникова і пов'язане з науково-дослідною темою «Особливості формування регіональних рекреаційних комплексів в Українському Причорномор'ї» (тема № 316, номер державної реєстрації НДР 0121U113483).

2. Ступінь обґрунтованості та наукова новизна положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Побудова дисертації відзначається досить чіткою логікою, що визначається метою і завданнями дослідження. Автором опрацьовано і використано 118 літературних джерел, присвячених проблематиці дисертації, що засвідчує високу обізнаність дисертанта з результатами наукових досліджень. Інформаційною основою дисертації є літературні джерела, статистичні дані та матеріали Державної служби статистики України, матеріали Головного управління статистики в Одеській області, географічні карти і атласи, нормативно-правові документи.

Необхідно відзначити високий рівень обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, що містяться в дисертації. Вони одержані на основі детального аналізу і систематизації вказаних літературних, картографічних та статистичних джерел.

Позитивне враження від роботи посилює велика кількість ілюстративного (69 рисунків), зокрема картографічного матеріалу (27 картосхем). Автором побудовано серію тематичних карт, які відображають

територіальні особливості геодемографічних процесів в межах Одеської області.

Наукова новизна дисертаційного дослідження:

- розроблено методикау виділення геодемографічних кластерів, груп та осередків в геодемографічному районуванні регіону, що дозволяє використовувати їх як просторову основу для формування регіональної демографічної політики (підрозділи 1.1 і 4.2);

- виявлено просторові відміни у формуванні геодемографічних кластерів, груп та осередків в межах Одеського регіону, що виникають внаслідок невідповідності між адміністративними межами районів і фактичними ареалами поширення демографічно однорідних територій (підрозділ 4.4);

- здійснено комплексний геодемографічний аналіз та районування Одеського регіону на засадах нового адміністративно-територіального устрою із урахуванням просторових відмін геодемографічних процесів та геодемографічної ситуації (підрозділ 4.3).

У дисертаційній роботі вдосконалено теоретико-методологічні підходи до аналізу геодемографічних процесів та геодемографічної ситуації в умовах адміністративно-територіальних трансформацій (підрозділ 1.1) і методикау суспільно-географічного дослідження впливу адміністративно-територіального устрою на просторову організацію та динаміку геодемографічних процесів регіону (підрозділ 1.3); подальшого розвитку набули підходи до аналізу взаємозв'язку між АТУ та геодемографічними процесами (підрозділ 2.4); підходи до вивчення регіональної та мікрорегіональної геодемографічної ситуації з урахуванням динаміки чисельності населення, його етно-національної та статеві-вікової структури (розділ 3), щільності та конфігурації розселення (підрозділ 2.3); концептуальні засади використання категорій «геодемографічна ситуація», «геодемографічний процес» та «геодемографічне районування» як

аналітичного інструментарію для просторової диференціації демографічного розвитку територій (підрозділ 4.1).

3. Достовірність, теоретичне та практичне значення результатів дослідження.

Сформульовані у дисертаційній роботі Лесі Буяновської теоретико-методологічні положення, висновки і рекомендації мають високий ступінь достовірності, що вимагається від таких робіт. Всі поставлені завдання виконані.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягають в тому, що вони можуть бути використані для подальшого пізнання впливів трансформаційних процесів у геодемографічній ситуації на соціально-економічний розвиток інших регіонів.

Практичне застосування результатів дисертаційного дослідження знайшли своє відображення у діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, приватних підприємств в частині просторового планування, розробки регіональних стратегій розбудови і відновлення територій, програм соціально-економічного розвитку, соціального забезпечення, охорони здоров'я, тощо (це підтверджено довідками про впровадження (додатки Н2 і Н3 на с. 294 - 299).

Матеріали дослідження включені до наукових звітів кафедри економічної та соціальної географії і туризму Одеського національного університету імені Іллі Мечникова за кафедральною науковою тематикою. Результати дисертаційного дослідження впроваджені в навчальний процес геолого-географічного факультету ОНУ імені Іллі Мечникова при викладанні навчальних дисциплін «Основи суспільної географії», «Основи регіоналістики» та «Основи просторового планування» (додаток Н1 на с. 293).

4. Зміст та завершеність дослідження.

Дисертація написана сучасною професійною українською мовою. Вона

складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел і додатків. Перший розділ присвячений розкриттю теоретико-методичних засад суспільно-географічного дослідження геодемографічних процесів. У другому розділі роботи проаналізовано чинники та передумови формування адміністративно-територіального устрою Одеського регіону. Третій розділ розкриває особливості геодемографічної ситуації в Одеському регіоні. Просторовий аналіз таксонів геодемографічного районування Одеського регіону на засадах нового АТУ висвітлений у четвертому розділі дисертації.

Загальні висновки відображають мету і поставлені завдання роботи.

Текст дисертації вдало доповнюють таблиці, рисунки та додатки.

Це завершена наукова праця, в якій висунуті автором для захисту теоретичні результати і наукові положення, а також практичні рекомендації, характеризуються єдністю змісту.

Оформлення роботи відповідає Основним вимогам до дисертації.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні результати дисертації опубліковані в 10 наукових публікаціях, серед яких 1 стаття у науковому фаховому виданні України категорії «А» і 4 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б» та 5 тез доповідей.

6. Апробація основних результатів дослідження.

Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, апробовані на 5 міжнародних і всеукраїнських конференціях.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Даючи загалом високу оцінку дисертаційного дослідження Л. Ю. Буяновської, слід відзначити ряд дискусійних положень та зауважень:

1. У дисертаційній роботі доцільно було використати (розрахувати) показники *потенціалу поля демографічного впливу міст* та визначити його значення (кореляцію) для геодемографічних процесів в регіоні і на формування Одеської агломерації.

2. Важливим методичним підходом у дослідженні систем розселення і формування міських агломерацій є застосування *потенціалу поля міського розселення* регіону. Тому робота би виграла при використанні цього показника.

3. Із рисунку 2.14 (с. 121) складається враження, що Одеська міська агломерація буде розвиватись і на акваторії Чорного моря. Концентричні кола у межах акваторії моря потрібно зняти.

4. В умовах поліетнічності Одеського регіону доцільно було визначити вплив національної структури населення на демографічні процеси і демографічну ситуацію через показники народжуваності, смертності, природного приросту, міграційної мобільності, вікової структури тощо, які мають етнічні особливості, суттєві міжетнічні відмінності та визначають демографічний потенціал окремих етнічних груп, що мають просторові відмінності (конкретну географічну прив'язку).

5. Автором не правильно вжито вислів «збройний конфлікт в Україні» (на с. 36), адже це *війна росії проти України*.

6. Зауваження по картографічному оформленні:

а) при використанні способу картограми (для відображення територіальних відмін відносних кількісних показників) необхідно застосовувати різну інтенсивність кольору, а не різні кольори (рис. 2.8, 4.4, 4.5, 4.13, 4.14, 4.29 – 4.32);

б) зустрічається дублювання (повторення) на сусідніх картосхемах одного тематичного показника – наприклад, народжуваність на рис. 4.4 і 4.5, тому картосхема 4.4 є зайвою; подібні повторення є на картосхемах 4.7 і 4.8, 4.10 і 4.11 тощо.

7. У дисертаційній роботі зустрічаються технічні помилки:

- у таблиці 2.11 (с. 101) вказані тільки 5 районних систем міського розселення, 2 районні системи відсутні – Одеська і Болградська;

- на рис. 3.5 (с. 134): не вказана географічна прив'язка двох колових діаграм «Національного складу», національна група білорусів вказана двічі (самостійно і спільно в групі з молдованами, вірменами, гагаузами, циганами), не вдало підібрана гама кольорів – за певними національностями «закріплені» відповідні кольори (див. «Національний атлас України», с. 274 - 275);

- у табл. 3.8 (с. 147), на рис. 3.10 (с. 148), 3.11 (с. 151) – не вказані одиниці вимірювання;

- на рис. 3.12 (с. 153) не вказано, що означають 3 кольори;

- допущені помилки у побудові трикутних демографічних моделей (с. 161 – 162).

Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а є лише підґрунтям для дискусії та уточнень під час її захисту.

8. Відсутність порушень академічної доброчесності.

Дисертаційна робота – самостійна наукова праця автора. Висновки, рекомендації та пропозиції, що характеризуються науковою новизною, одержані здобувачем особисто. На використані праці інших дослідників вказані посилання. При аналізі дисертаційної роботи порушень академічної доброчесності не виявлено.

9. Загальний висновок.

Дисертаційна робота Л. Ю. Буяновської є самостійною та завершеною науковою працею, висвітлені теоретичні та практичні результати характеризуються логічністю побудови та актуальністю, вирішують конкретне наукове завдання і складають значний внесок для розвитку географічної науки.

За актуальністю теми, обсягом виконаних досліджень, новизною і науковою цінністю отриманих результатів дисертація «Геодемографічний

аналіз Одеського регіону в умовах зміни адміністративно-територіального устрою» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 р., № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р.), а також «Вимогам до оформлення дисертацій» затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами внесеними Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019 р.).

Вважаю, що Буяновська Леся Юріївна заслуговує присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 - Географія, галузі знань 10 - Природничі науки.

Офіційний опонент: доктор географічних наук,
професор, професор кафедри географії України
та регіоналістики Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
12.06.2025 р.

В.О.Джаман

